

31. – Bättre att tio skyldiga...

15 januari 1983 – 27 maj 1988

Under veckan som följde fick vi mycket post, blommor och telegram från nya och gamla vänner. Den värme som strömmade mot Christina och mig var fantastisk. Verket både JK- och JO-anmälades av välmenande och intet ont anande medborgare som ansåg att jag utsatts för justitiemord. Jag fick också hyllningar genom lokaltidningarnas insändarspalter.

De positiva tidningskommentarerna gjorde det i alla fall lättare att gå till jobbet. Men vi visste att det snart skulle bli vardag och det skulle inte dröja länge förrän det började tona upp sig mörka moln.

Verkschefen gjorde uttalanden som fick mig att rysa. Jag förstod att Janérus var på dåligt humör. Han hade fått mycket kritik i media. Insändare och tidningstecknare hade drivit med generaldirektörens prestigefulla oförmåga att ställa saker till rätta. Jag hade framställts som vinnare och han förlorare och ledarsidorna hade än en gång ställt krav på verksledningen.

Ja, jag var ett problem och jag hade sagt nej tack till Janérus bud att hålla käften några år i utbyte mot en eventuell lönegrad. Dessutom hade jag haft mage att skriva till regeringen och klagat på att vi som vittnat särbehandlades.

Norrköpings Tidningar frågade generaldirektören i en intervju vad han nu tänkte göra med mig? Han hade ju tidigare lovat att ordna upp situationen när rättegången var över. Kaj Janérus svarade:

"– Jag har inte känt för att göra någonting positivt eller negativt för Anders Ahlmark. Ingenting nytt har hittills framkommit som fått mig att ta några initiativ. Innan jag tar ett initiativ i den ena eller andra riktningen måste jag först ha någonting på fötterna. Innan jag gör någonting åt Ahlmarks situation, om jag överhuvudtaget ska göra någonting, så måste jag klart kunna motivera mitt beslut. Det är möjligt att den stundande JO-utredningen eller JK-utredningen leder fram till ett resultat som tvingar mig till att göra någonting. Men för dagen har jag ingenting att berätta mer än att jag inte alls vill diskutera personalärenden i massmedia."(NT 27.1.83)

Artikeln tyckte jag ställde många frågor, men inga svar. Jag hade så här långt trott att generaldirektören trots allt ville sluta fred, men nu såg det ganska låst ut igen.

Kommunikationsministern meddelade JK och Sjöfartsverket att Tsesisnotan slutgiltigt var betald. Från *"adertonde huvudtiteln, anslag: Oförutsedda utgifter."*

Justitiekanslern var den första att hoppa av. Expressen skrev att JK inte ville göra någon utredning, då de redan var gjorda 1978 och 1979. Alltså – ingenting nytt, menade JK. Expressen kommenterade på ledarplats avslutningsvis:

"...Slutsatsen av JK:s beslut blir att en statstjänsteman må ha rätt eller fel, i fortsättningen är det ändå bäst att knipa käft. Vid behov kan kanske Sjöfartsverket stå till tjänst med lämpliga deportationsorter, gärna mitt ute i havet." (19.2.83)

Sjökartedirektören hade varit passiv länge. Vi hade inte sett honom i domstolarna och inte på jobbet heller. Vi undrade ett tag om han höll på att packa. Han hade tidigare vid flera tillfällen sagt att han tänkte gå tillbaka till flottan om saker inte gick hans väg. Nu om någon gång borde det vara läge för det? Men det var inte så, allting var sig likt. Hallbjörner hade bara hållit sig undan mer än vanligt under Tsesisprocessens slutfas och under tiden hunnit med att idka "underrättelseverksamhet".

En präst hade skrivit en insändare till Norrköpings Tidningar. Under rubriken "Kyrklig solidaritet med Anders Ahlmark" hade tidningen samlat en rad korta insändare med sympatyttringar. Prästen skrev:

"'Sanningen ska göra er fria' sa Jesus. Det är inre frihet som har att göra med ett gott samvete. Men sanningen ställer inte alltid – snarare sällan – dörren öppen för en rak karriär i samhället. Sanningen kan bli för obekvämt för många. Så har det gått för Anders Ahlmark, han som inte kunde tåga i Tsesisfallet."

Efter några dagar ringde jag upp prästen för att tacka för de fina orden. Han var resignerad. Hallbjörner hade personligen besökt kyrkans man. Sjökartedirektören hade berättat om mina samarbetsproblem och visat namnlistorna. Han hade också tagit med sig de statliga utredningarna, citerat JK Gullnäs "dom" över mig som person och hur jämförelsen mellan vår trovärdighet utfallit till chefens fördel. Sjökartedirektören hade dessutom sagt att han hade en bror som var präst och minsann visste innebörden av ordet "sanning".

Det fortsatte att droppa in brev till JO-ämbetet vid Kungsträdgården i Stockholm. En anmälare skrev:

"Skall anställda inom statliga verk i fortsättningen tvingas vara tysta och inte yttra sig på ett för det aktuella verket ofördelaktigt sätt, hur berättigat ett sådant yttrande än vore, av rädsla för att bli entledigad från sina ordinarie arbetsuppgifter och på andra sätt bli föremål för en styvmoderlig, orättvis och nedvärderande behandling från verkets sida?"

En annan medborgare anmälde sjökartedirektören Hallbjörner för tjänstefel och ställde frågan:

"Hur långt kan en chef gå för att tvinga underordnade att finna sig i vad chefen gör som inte är rätt? Om Ahlmark hade hållit tyst hade inte då Ahlmark gjort tjänstefel?"

Fyra personer från Göteborg skrev:

"Att ofördelaktiga och obekväma sanningar skall föranlåta omplaceringar och bestraffningar i form av uteblivna löneökningar är givetvis helt oacceptabelt i ett demokratiskt samhälle och innebär en allvarlig underminering av rättssäkerheten och yttrandefriheten. Vi uppmanar därför JO att låta göra en grundlig undersökning av fallet Ahlmark"

En fjärde anmälare ställde två frågor:

"1. Gjorde Sjöfartsverkets ledning sig skyldig till försök att dölja fakta genom att förtiga sin vetskap om grundets existens?"

2. *Har Sjöfartsverket rätt att, som skett, utestänga kartografen Anders Ahlmark från hans nominella arbetsuppgifter och dessutom underlåta att justera hans lön?"*

JO Nilsson var ute och reste, så JO Holstad författade ett patentsvar. Alla anmälare, oavsett vad man anmärkt på, fick i stort sett samma svar:

"De frågor Ni tar upp har i allt väsentligt redan prövats av JO. I ett beslut den 29 april 1980 (dnr 2367-1979) har JO Per-Erik Nilsson på eget initiativ prövat frågan om omplacering av Ahlmark. Andra frågor som har samband med Tsesisolyckan har efter klagomål från bl.a. Ahlmark prövats av mig i ett beslut den 9 april 1981 (dnr 2466-1980 och 677-1981). Några omständigheter som ger mig anledning att inleda någon ny utredning har inte framkommit. Jag avskriver därför Ert ärende här."

Advokat Claes Palme skrev på eget initiativ till regeringen den 16 mars 1983. Han påpekade att den rättsliga prövningen var avslutad, men att det fanns andra saker runt Tsesisaffären som borde uppmärksammas. Han nämnde det dåliga klimatet på Sjöfartsverket och fortsatte:

"Det har varit ofrånkomligt att dessa stridigheter också kommit att drabba dessa människor personligen. Flera mänskliga tragedier har en nära anknytning till det sätt varpå Tsesisutredningen handlagts. Det synes därför vara påkallat att en utredning om dessa förhållanden kommer till stånd och jag får härmed hemställa att beslut om tillkomsten av en sådan utredning måtte fattas."

Advokaten räknade upp sex personer som han ansåg personligen fått lida för sina vittnesuppgifter och fortsatte:

"Beträffande alla dessa gäller att en utredning bör inriktas på frågan huruvida dessa befattningshavare fått riktig behandling inom Sjöfartsverket, om deras arbetssituation varit rimlig, om de fått arbetsuppgifter och befattningar som motsvarar deras kompetens, och tjänstgöringstid ävensom om de kommit i åtnjutande av den löneutveckling de normalt kunnat förvänta ..." (16.3.83)

Kommunikationsministern överlämnade ärendet till... JK. När advokat Palmes brev till regeringen blev känt två månader senare, intervjuades han i Norrköpings Tidningar:

"– Jag kallade dem som vittnen. De ställde upp och vittnade för att sanningen skulle komma fram. Kanske anade de att de brände sina skepp genom sina vittnesmål. Men det som skett efteråt är galet. Ett statligt verk får inte fungera på det här sättet."

En ny JK hade nu fått fullt upp med att utreda sitt eget ämbetes föregångare och andra rättsvårdande kolleger. På JK-ämbetet lät det så här i NT:

"– Jag har plockat fram åtta tidigare akter. Dessutom har vi beställt in JO:s akter och ytterligare akter från regeringskansliet. Det är sammanlagt en trettio centimeter tjock lunta som jag måste läsa igenom innan vi kan ge besked om JK ska utreda ärendet på nytt eller ur annan synvinkel".

GD Janérus var helt oförstående till uppgifterna att flera tjänstemän skulle vara trakasserade inom verket. Han slog ifrån sig i radions Luncheko. Problemen som rederiets advokat skrivit till regeringen om hade "skapats av journalister och andra".

Verkschefen frångick sin egen policy. I vår personaltidning hade han tidigare satt upp regler för hur kontakterna med media skulle skötas. Han konstaterade att verkets anseende skadats genom vissa händelser och att det var angeläget med ett förtroendefullt förhållande till media. Det kräver tid menade Janérus och fortsätter:

"Min policy är: fullständig öppenhet mot massmedia. Detta får dock inte misstolkas så att jag anser att vem som helst bör uttala sig. En förutsättning för att kunna uttala sig är att man deltagit i interna överläggningar om verkets syn på den enskilda frågan. Om inte, bör den intervjuade hänvisas till annan person, företrädesvis via informationsenheten..."

Försök att pressa fram dementier, eller långvarig polemik, fungerar destruktivt för kontakterna media och ansiktet mot allmänheten. Onödig polemik bör och ska därför undvikas. Tillrättaläggande besked kan presenteras vid kommande, naturliga kontakter med press, radio och TV.

Kaj Janérus" (04-08-81)

Att många människor satt i kläm på sina arbetsplatser förstod jag när "Exodus" bildades. Det var en intresseförening för personer som hade hamnat i liknande situation som jag. Jag var med på det konstituerande mötet i Stockholm som blev uppmärksammat i media. Det var ingen tvekan om att vi som samlats hade behov av kontakt. Det var en fantastisk upplevelse på det viset. Sorlet i lokalen före och efter mötet var ljudligt. Aldrig hade väl så många "whistleblowers" och orättvist kränkta personer samlats på en plats. Under en tid träffade jag både olycksbröder och olyckssystrar och vi delade många erfarenheter.

Nej, JK ville inte nu heller. Advokat Palme hade inte med våra öden att göra. I mellandagarna kom JK Hamdahls beslut. Han inledde med att räkna upp alla akter som dammats av. Det var faktiskt bara JK-utredningen om verksledningens påtryckningar på sina egna olycksutredare som fattades. Det hade tagit nio månader och tolv dagar för JK Hamdahl att hittat det juridiska kryphålet.

"De förhållanden som avses med Palmes skrivelse och som inte omfattas av tidigare gjorda utredningar berör inte Palme själv. Jag finner inte heller att det ur synpunkter som jag i övrigt har att beakta är påkallat att jag nu tar upp dem till utredning. Jag vidtar därför inte någon åtgärd utan avför ärendet från handläggning. (28.12.83)"

Ända sedan den vårdag 1978 då jag valde att ge mig tillkänna, hade jag fått många nya vänner och kontakter. Det var personer som spontant ville ge mig och Christina sitt moraliska stöd. Det var människor som hamnat i liknande situation, som hjälpte mig och fick mig att förstå att min situation inte var unik. Det fanns också de som ville vara anonyma eller bara ställde frågor. Andra ville hjälpa till, någon brutalt, eller bara ge tips. Några offrade både tid och möda på att göra omvärlden, myndigheter och folkvalda uppmärksammade på händelserna på verket.

En lärare på västkusten lät var och en i sin unga skolklass ställa frågor om mig och rättssäkerhet till den då ansvarige departementschefen. Jag vet inte om de någonsin fick svar. Statsråden var rädda för "ministerstyre", ett ord att ta till när man ville blunda för infekterade ärenden. De kunde

eller ville heller inte uttala sig i "enskilda fall". Det var samma sak där, de statliga verken skulle få sköta sig själva. Det var kanske därför det gick som det gick? Staten i staten drog fördel av det och den handfull departementschefer som passerade under de här åren – passerade på tå.

Tsesisaffären var nu i den s.k. "sakfrågan", avslutad. Domstolen hade greppat det som var konkret och dömt därefter. Fega chefer hade förskingrat åtskilliga miljoner på personlig prestige, gjort en pensionerad sjömätningsskapten ensam ansvarig och under fem år fått obegränsade resurser att fuska bort det egna. De hade fått skriva om vår verksamhetshistoria och utåt gjort alla som inom sjökartläggningen var seriösa i sin yrkesutövning till löjliga figurer. Våra produkter hade förklarats värdelösa. Verkets anseende var kört i botten för oöverskådlig tid framöver.

Någon opartisk prövning av mörkläggningen, bedrägeriet, påtryckningarna, manipulerade fakta eller förfalskade urkunder blev det aldrig och därför heller inget åtal mot de ansvariga. Någon rättslig prövning av förtälet, föraktet och hatet som offentligt spreds genom sjökarteavdelningens chefer mot mig och andra, skulle det aldrig bli. Staten tackade nej till att korrigera JK Gullnäs felaktiga och förnedrande omdömen om tjänstemän som gjorde sin plikt. Hans partiska dubbelroll och dolda samband accepterades.

Staten valde att godkänna och odla den kultur som växte sig stark på Sjöfartsverket. De som varit chefernas verktyg i mörkläggning och beordrad mobbning, kunde se fram emot högre befattningar. De som skrivit på namnlistor mot kritiker och ställt upp på sjökartedirektörens aktioner, hade lagt grunden för att bli sjökarteavdelningens nästa generations chefer. Chefer utan hämningar klättrade själva obehindrat vidare i karriären. Juridiska motgångar ledde till karriärframgångar. Den trakasserande förhållningsledaren hamnade så småningom i verksledningen och fick titeln sjösäkerhetsdirektör med internationella uppdrag. Jag gjorde vid något tillfälle ett tafatt försök att stoppa en utnämning och påpekade faran med en manipulerbar chef som verktyg åt en manipulerande högre chef, men vad hjälpte det? Kulturen och återväxten var säkrad långt in i framtiden.

Men jag hade själv egentligen ingenting att skylla på. Det var inget mer jag kunnat göra eller göra på annat sätt. Jag hade varit privilegierad, fått uppbackning av omvärlden som ingen annan. Jag behövde aldrig jaga uppmärksamhet. Verkets ledning hade genom sina egna ogenomtänkta beslut själv sörjt för den saken. Jag behövde aldrig överdriva. Verkligheten var tillräckligt dramatisk.

Jag träffade fantastiska journalister och reportrar i alla sammanhang. Människor med passion och ett brinnande engagemang för sanning och rättvisa, men också de som hoppat av i tvivel eller där sensationen gav den största kicken. Jag hade mötte unga reportrar, som utan att vara pålästa trodde att det med sin nakna penna kunde skrämma mina chefer till ångest och bekännelse men som själva sprang in i en vägg av desinformation och förtal och förvirrade fick åka hem med ogjort uppdrag. Någon enstaka tvivlade på min ärlighet, tog verkets parti och argument och menade att jag "antagligen var vägledd av min närmast geniala instinkt för massmediala effekter". Det lämnade mig inte opåverkad.

Jag lärde mig hata det fördomspladdade ordet "rättshaverist". Efter allt jag varit med om skulle jag aldrig acceptera att en misshandlad och kränkt människa inte obegränsat skulle få kämpa för sin upprättelse och heder.

Är det kanske statens egna utredare som skapar desillusionerade människovrak i mängd genom brist på empati och vilja att se saker i annat än ett krasst statligt perspektiv? Jag har största förståelse och respekt för att människor aldrig ger upp. Att den ändlösa kampen till slut kan ta sig självdestruktiva och absurda former är för mig självklart. Förnedring kan driva en människa hur långt som helst. För det finns i samhället inget utrymme att överklaga eller ompröva. Jag vet inte själv i vilket tillstånd jag levtt livet ut, utan HD-dom och med JK och JO i ryggsäcken.

Jag balanserade själv på en knivsegg. Jag var säkert förbannat arrogant och besvärlig emellanåt. Föraktet för prestigemyglet gjorde mig respektlös, ibland kanske i överkant. Men när det hela tog fart visste Arnljot och jag vilka krafter vi utmanat och att det skulle bli tuffa tag. Det handlade ofta om att bita ihop och borra vidare trots att vi efterhand tappade tron på rättssamhället. Det var inga dunungar vi hade att göra med. Det var allvar. Vi visste vad vi gjorde. Vi visste att vi hade rätt, men den eviga frågan förblev obesvarad – varför fick vi ingen hjälp? Vi väntade och väntade att någon skulle sätta ner foten, men den hände ingenting.

Det märkliga var att alla som såg vad som hände utifrån, också såg mönstret och de självklara kopplingarna mellan min kritik och särbehandlingen, som statens utredare blundade för. Och sakfrågan som egentligen var lika löjligt enkel.

Jag hörde advokat Claes Palme flera gånger säga att det var en sak att ha rätt, en annan att få rätt. Det är väl det allting handlar om för oss som vittnade, tron på rättssamhället? Jag förväntade mig inte att överordnade saknar moral. Att en stark hierarki kunde diktera mörkläggnings och tillåtas skapa resurser för att verkställa den. Jag förväntade mig inte att tjänstemän i staten begår mened, att jurister eller fackföreningstoppar är korrumperade. Jag förväntade mig att det finns en självsanerande effekt. Att det finns gränser. Att det finns skyddsnet i lagar. Att staten i staten aldrig skall tillåtas att växa sig så tät, att inget ljus kan tränga in och avslöja när allt brakar åt helvete.

1984 rullade in och debatten om Orwells bok med samma namn var på topp. De politiska partierna formligen slogs om de bästa argumenten att bevaka och förstärka den enskildes frihet och rättigheter. Men på jobbet blev det inte några förändringar. Vi fortsatte att vara ”fångar”. Fångar i en byråkrati som aldrig skulle förlåta vårt svek. Sjökartedirektören skulle fortsätta visa att han var väl medveten om statens stöd i ryggen och sin egen makt.

Hallbjörner hade sin budgetgenomgång som vanligt. Hela sjökarteavdelningens personal var samlad. Sjökartedirektören hade i sina enskilda samtal på tjänsterummet ställt frågor. Han var själv förvånad över hur lite kritik som faktiskt hade framförts under samtalen och skulle själv strax ge anledningen.

– Det är bara ett fåtal som är kritiska. Ja, de kan faktiskt räknas på ena handens fingrar, sa Hallbjörner till de över hundra församlade och fortsatte med stegrande ton:

– Men vad jag inte förstår, det är att de som är kritiska jobbar kvar här. Dom kan få sluta i morgon. Jag skriver gärna en avskedsansökan direkt – det behövs ingen uppsägningstid!

Vi som fanns på den ena handens fingrar kände ju redan till kommandörens inställning till kritik. Vad alla andra som ville jobba kvar riskerade kunde väl knappast vara oklart längre om det var någon som trott något annat? Men jag var varje gång lika skakad och förvånad över arrogansen och tonen inför alla oss anställda. Innebörden var en fortsatt beordrad mobbning och vi skulle få det

svårt att skaffa nya kontakter utanför specialdetaljen. Tystnaden gav också beskedet att vi inte skulle få någon ny medarbetare på ett tag.

För oss såg det alltså fortsatt mörkt ut, men en dag i januari fick Christina och jag en fantastisk och totalt oväntad present. En generös man från Älvsjö ringde. Han hade förstått att vår situation inte var så rolig.

– Låna min fjällstuga en vecka. Ta familjen med dig och koppla av, sa en vänlig röst i andra luren. Det är bara att komma förbi och hämta nyckeln!

Christina fanns i rummet intill, och vi behövde ingen betänketid. En februarivecka i Idre var stort för oss och verkligen något att se fram emot.

Våren och sommaren kom, och i juni blev Christina och jag övertalade att vara med i TV. Programmet "Mitt i Strömmen" sändes direkt på bästa kvällstid från en Waxholmsbåt på Nybroviken i Stockholm. Kvällen tema var JO-ämbetet. JO Per-Erik Nilsson med många gästande ombudsmän från hela världen, visades ombord och tog plats i salongen.

På övre däck gjordes intervjuer med Christina och mig och andra som hade egna erfarenheter av hur JO-ämbete fungerade. Senare i programmet gjordes intervjun med Per-Erik Nilsson i båtens innandöme.

Det var spännande att höra hur den man resonerat, som på ett avgörande sätt hade påverkat våra liv. JO Per-Erik Nilsson hade för egen del slagit fast att det fanns "saklig grund" till min påtvingade och drastiska omskolning. Han hade kommit fram till att jag inte arbetat som jag borde utan ägnat min tid åt att bygga upp min egen uppfattning om Tsesisärendet.

Den kvinnliga programledaren, nyss hemkommen från USA, tog upp min situation:

"– Per-Erik Nilsson, du tog upp det här fallet på eget initiativ. Är det sant som Anders Ahlmark här säger, att du talade med hans chefer, men inte med honom personligen?

– *Vad jag utredde var alltså frågan om hans placering ifrån sjökarteavdelningen till fyr- och elektroavdelningen på Sjöfartsverket var korrekt i den meningen att han hade placerats där, inte därför att han hade kritiserat Sjöfartsverkets agerande i Tsesis, utan av andra skäl.*

Varje statstjänsteman måste finna sig i att bli omplacerad i dagens läge. Man har ingen rätt att under evig tid sitta på samma tjänst så att säga, men man måste naturligtvis omplaceras under förhållanden och omständigheter som är korrekta och riktiga.

Och min utredning visade – som jag gjorde på ett sedvanligt sätt, jag gick igenom materialet, jag infortrade yttrande ifrån Sjöfartsverket. Generaldirektören svarade på Sjöfartsverkets vägnar. Jag fick del av en lång rad skrivelser och uttalanden ifrån de fackliga representanterna och herr Ahlmark hade tillfälle att bemöta naturligtvis alltihop och summan av den analysen och den genomgången var den, att jag kunde inte finna att Sjöfartsverket utifrån sina utgångspunkter hade förfarit felaktigt när man omplacerade – ur sin synpunkt sett – omplacerade herr Ahlmark ifrån sjökarteavdelningen till fyr- och elektroavdelningen.

– Men såg det inte ut som en besynnerlig tillfällighet att en man som vad vi hörde – har arbetat elva år prickfritt – just i samma sammanhang som han försöker avslöja att Sjöfartsverket har begått ett fel, och vilket det också visade sig att de hade gjort. Att han just då under den perioden hamnar i en situation?..

– Jag utredde bara en liten del av den så kallade herr Ahlmarksaffären. JK hade vid två tillfällen utredningar om vad som hade hänt herr Ahlmark och Ahlmarks agerande. Vad jag sysslade med var frågan – var denna omplacering korrekt eller kunde den kritiseras. Jag fann alltså att den inte var inkorrekt – därför att odiskutabelt var det ju så som materialet utvisade – att det fanns betydande samarbetssvårigheter på sjökarteavdelningen. Det hade sitt ursprung i det faktum att Ahlmark enligt de skriftliga vittnesmål som jag fick del av, inte skötte den del av arbetet som han gjorde... han age... han var... man kunde alltså inte samarbeta med honom.

– Du menar att han var för upptagen av att forska i den här frågan?

– Ja... enligt vad jag kom fram till alltså, så var han mycket strängt, för att uttrycka sig neutralt, strängt sysselsatt med att samla material för sin egen inställning – sin uppfattning i Tsesisdomen – som sedermera också visade sig vara riktig, men det var inte relevant i det här sammanhanget. Men i alla fall på ett sådant sätt att arbetet på den här avdelningen han tillhörde – enligt samstämmiga vittnesmål från de som samarbetade med honom – inte fungerade som det skulle.

– Men man kan ju ta detta som en moralisk fråga också. Får jag fråga dig, vad du skulle göra om du var i ett situation på en arbetsplats där du klart och tydligt ser att ett fel har begåtts, ett brott till och med, och man försöker skylla det – man sopar det under mattan och man känner sig själv ansvarig för vad som har skett och vill föra det i dagen på grund av att en annan människa – kunde ha straffats till exempel. Hur skulle du själv ha ställt dig som enskild individ i en sådan situation?

– Jag förstår utifrån mänskliga utgångspunkter självfallet herr Ahlmarks situation så att säga, men att från den situationen till att öppet kritisera och säga att ni gjorde fel ifrån Sjöfartsverkets sida det är ett ganska långt steg. Det finns alltså en sund princip i vårt och i andra västliga sammanhang, nämligen den att bevisbördan... det är åklagarens sak att bevisa att någonting har skett, att något fel har begåtts. Jag måste ju bedöma en sådan här situation som en domstol bedömer den. Det blir alltså en avvägning, en värdering av de fakta som är kända och den slutsats som jag drar. Så jag har inte på något sätt i det här beslutet eller annat tagit ställning i striden mellan Ahlmark och Sjöfartsverket – Ahlmarks agerande egentligen till förmån för Tsesis. Vad jag har sagt i det beslutet, det är att Sjöfartsverkets åtgärd att omplacera var ur verkets synpunkt och för att verkets funktion i varje fall inte felaktigt, utan snarare nödvändigt. Det gick inte att ha Ahlmark kvar på sjökarteavdelningen vid den tidpunkten. Sedermera träffade man en överenskommelse – Ahlmark kom tillbaka – men det rubbar inte det grundläggande, att när åtgärden vidtogs så var den enligt mitt sätt att se i varje fall inte oriktig utan snarare riktig.

– Men som vi hörde här som både herr och fru Ahlmark uttryckte det, det var vad jag har en känsla av att många i Sverige uttrycker nu, maktlöshet, vanmaktskänslan som individen?..

– Jag kan förstå det. Men samtidigt måste vi hålla i minnet det att de som... utan att ha någon speciell behörighet till det här fallet... man har ju inte automatiskt rätt för att man klagat till JO till exempel. Om de som utsätts för de här anklagelserna har ju också rätt att få sin situation bedömd. Att de rätts säkerhetskrav som man kan ställa också blir beaktade i sådana här sammanhang. Det blir alltså en avvägning och det är ju på det sättet så att säga, att de gamla domarreglerna med Olaus Petri idé så att säga ... Det är bättre att tio skyldiga springer lösa än att en oskyldig blir dömd. Det blir alltså en slags värdering av de här situationerna. Hade jag kritiserat Sjöfartsverket i det här sammanhanget, så hade det naturligtvis varit en... med all sannolikhet en för de utsatta en situation som de skulle ha upplevt som minst lika pressande som den som... eller i vart fall näst intill som Ahlmark tyckte. Därför det är ju odiskutabelt så att den kritik ifrån justitieombudsmannen

– vad man än må säga – upplevs av den enskilda tjänstemannen som något som är inflammerande och besvärande. Självklart är det så." (TV1 26.6.84)

Det var flera jurister ombord som uttalade sig om JO-ämbetets förfall. Christina och jag mötte en fantastisk värme när vi i den sena lite kylslagna kvällen vandrade genom Stockholm i sällskap med landets första kvinnliga juridikprofessor.

Andras erfarenheter och tankar gav mig viss förståelse. Jag ville veta mer, och jag slukade litteratur om historiens mest kända rättsskandaler och övergrepp. Jag läste artiklar, avhandlingar och analyser i böcker och tidskrifter i ämnen som berörde det jag varit med om. Det var lärorikt. En revisionsdirektör på RRV skrev i en lång debattartikel bl.a:

”Sjöfartsverkets påtagligt aktiva och extrema agerande kan inte rimligen förklaras av omsorgen om något tiotal statliga miljoner. Den nedvärdering man utsatt sin egen verksamhet och sina egna produkter för kan inte motiveras av några hänsyn till abstrakta sjörättsliga principer.

Den frenesi med vilken man konstruerat syndabockar och intensiteten i repressalierna mot Ahlmark är naturligtvis inte uttryck för någon genomtänkt personalpolitik. Verkets häftiga reaktion måste i stället ses som ett tecken på att man känt sig hotad i sin innersta livsnerv, i det värdesystem som bär upp organisationen och får det att ticka...

I Tsesisfallet mobiliserade sjöfartsverket betydande desinformationsresurser. Man rådde inte ända fram, men det berodde inge på bristande vilja. Tyngdlagen gör att en kropp faller till marken om det inte finns någon kraft som bromsar. Organisatoriska lagar gör att den offentliga förvaltningen tenderar att hävda egna intressen och att korrumperas på ett subtilt sätt. Och detta kan bli farligt när det rör sig om stora klumpar. Om inte rättsinstanserna, politikerna, personalen eller facket kan eller vill ta på sig en korrigerande roll, återstår bara pressen” (DN 3.2.83)

Jag hörde en dag på radion att jag var kandidat till titeln ”Sveriges modigaste människa”. Jag förstod egentligen inte varför. För mig var det inte mod det handlade om.

Att gå ut och försöka reda upp min egen situation, var en svår balansgång. En alltför ihärdig kamp för upprättelse skulle av omvärlden kanske uppfattas som suspekt? Att ingenting göra kanske som ett erkännande av skuld?

Arnljot hade försökt lära mig den svåra konsten att se på dramat med ironi. Ironi, naivitet och en god bit blåögdhet var en förutsättning för att faktiskt orka gå vidare. Det var inte så lätt alla gånger.

Isoleringen fortsatte genom att arbetsuppgifterna blev alltmer okvalificerade och torftiga. Jag raggade jobb av grannar som arbetade på andra avdelningar och förstod mitt dilemma. Jag gjorde med statliga mått fantasifulla bokomslag. En gång fick jag förtroendet att rita alla våra sjötrafikmärken. Det var ett stort projekt och jag var lyckligt sysselsatt ett par månader.

Vi hängde kvar i någon slags livlina, där den allt sämre ekonomin trots allt var den enda tryggheten. Lönemässigt nåddes nya bottenrekord. Som förste kartograf med tjugo års anställning hade jag nu lägre lön än en nyanställd i samma karriär. Vi brydde oss inte om den saken, det var mest irriterande att jag och alla anställda varje år blev påmind om vad som kunde hända om man inte höll käft på sjökarteavdelningen. Och det gick inte att påverka.

Under de år som gick, fick jag medan jag följde årstidernas skiftningar genom verksfönstret mot Norra Promenaden, många tillfällen att begrunda ödet Det hade självklart hela tiden funnits

möjlighet för oss att hoppa av, men till vad? Till vilket pris, och varför? Tryggheten – det kan kanske tyckas konstigt – hade alltid varit viktigt i min roll som förälder.

Sjökartedirektören fortsatte att mura in sig och kontrollera omgivningen. Det räckte inte med lås och passerkort. Han registrerade besökare också, och JO-anmälades för det. Men det var ingen registrering, urskuldade sig Hallbjörner i pressen, han måste bara ha koll på *antalet* besökare? Naturligtvis ledde det inte till någonting. Folke Hallbjörner var och förblev immun.

Generaldirektören släppte inte till någonting. För varje spontan insändare som krävde att han skulle ta mig i hand, ökade prestige och låsningen blev inte bättre av att någon till och med föreslog att vi skulle byta jobb?

Janérus hade sin inställning och vek inte en tum. När det ibland hettade till i pressen, kunde han skicka fram sin personalchef som ljög och påstod att jag hade både arbete och fullvärdig lön. Jag brydde mig aldrig om att svara på det. Att det förekom mycket förtal som aldrig nådde mig, tog jag för givet. Det fanns många hål av tappad prestige som måste tätas för att frågor i alla sammanhang skulle kunna besvaras.

Och många frågor blev det. Jag tog ibland själv emot besökare på mitt tjänsterum. Det kunde vara unga elever som skrev en uppsats om mobbning som tagit med sig bandspelaren. Det kunde vara vuxna elever från högskolor och universitet som forskade eller skrev avhandlingar i tangerande ämnen. Det kunde vara en radio eller TV-reporter som ville prata med mig i ett dokumentärt program. Ofta blev jag kontaktad när ett nytt ”fall” dök upp.

Allt var inte grått och svart. Det hade plötsligt blivit en inre tillfredsställelse att se rött. Bristen på arbete ledde till annan kreativitet. För att fördriva tiden tog Christina och jag långa luncher och gick ofta utan mål runt i centrum. Vi hämtade lunchmat i någon salladsbar och kunde döda ännu mera tid när vi kom tillbaka till jobbet. Vid ett tillfälle tog jag med mig ett reklamblad med en tävlingskupong. Jag skrev en slogan. En slogan, där det gällde att hitta på någonting slagfärdigt om en bil och ost i tub med tjugo ord. Jag vann en lyxig sportbil. Den röda ”cabben” stod nu rakt nedanför mitt fönster och glänste bredvid generaldirektörens mer trista tjänstebil. Var inte det lycka, vad kunde jag mer begära? Jag skrev den ju på arbetstid – min slogan.

Ofta tänkte jag på en händelse som hade berättats för mig när striden var som hetast. I vårt grannland Finland hade en liknande grundstötning ägt rum, fast i mindre skala. Men där hade myndigheterna direkt erkänt sitt misstag och tagit på sig ansvaret för ett felaktigt sjökort. En åtgärd som nämndes med beundran och respekt av mina bekanta på trafiksektionen. Det var i och för sig en klen tröst att självrannsakan fungerade bättre i andra länder än hos oss, men i alla fall, vad hade vi då inte sluppit?

Medierna laddade tungt inför tioårsdagen av Tsesis grundstötning. Det var naturligtvis inget minne som jag tyckte var värt att fira, men jag ställde upp och bjöds att smutta på champagne i lokalradions direktsändning.

Det fanns journalister som aldrig tappade intresset för vad som hände med oss. Starka och fritt tänkande människor – med känslor – som hade inställningen att status quo var en nyhet. Jag träffade ibland några på en öde redaktion. Inte för att älta mina problem utan för att umgås och prata jobb, samhälle, familj och framtid i allmänhet.

I TV-aktuellt den 20 oktober 1987 visades ett reportage om Tsesisolyckan, med fyren som nu byggs på grundet som inte fanns och min aktuella situation på Sjöfartsverket. Min generaldirektör fick naturligtvis också komma till tals. Janérus tog fram hammaren igen. Tiden hade stått still.

– Men är det alltid så att om en ensam människa känner sig helt utanför det hela, är det då alltid omgivningens fel. Finns det ingen anledning till självrannsakan på andra sidan också?

– Man kan väl vända på frågan och säga så här också. Kan det ha varit så att han är omgiven av en och annan omöjlig chef? frågade reportern.

– Nä, det svarar jag inte på.

– Av vilket skäl då?

– Nej, jag har sagt från början att jag diskuterar överhuvudtaget inte enskilda förhållanden på verket. Att jag nu sitter och diskuterar Anders Ahlmark med dig, är för att du tvingar ut mig på mattan. För ni kör ju detta. Ni kommer väl tillbaks och gör ett 20-års jubileum också – tänker jag – även om jag bara är aska den dagen. "(TV-aktuellt 20.10.87)

Morgonen därpå kom DN:s intervju med verkschefen, som slog i en spik till, och förklarade sin ”policy” mot mig de senaste fyra åren efter domen i HD.

"...Han har skadat verket så in i helvete, säger Janérus till DN och dunkar näven i skrivbordet gång på gång, så inte tänker jag be honom om ursäkt. (DN 21.10.1987)

Verkschefens budskap kunde väl knappast missuppfattas? Vi orkade inte hålla emot längre. Det var dags att lämna den chefsanda som hade följt med ända sedan vi flyttade från Stockholm till Norrköping tolv år tidigare. Nu ville vi bara bort och vi kunde inte dölja vår besvikelse. Christina och jag skrev ett gemensamt brev till regeringen och bad att staten skulle ta ansvar för vår situation och framtid.

Janérus slog några dagar senare i den sista spiken. Den här gången i en TT-intervju:

"– Jag är så jävla trött på allt det här. Hela historien har ställt verket i dålig dager. Min fina, lojala och duktiga personal lider av all negativ publicitet." (NT 26.11.87)

Kommunikationsdepartementets expeditionschef ringde och ville att jag och Christina skulle komma till Stockholm. Vi tog tåget. Promenaden var kort från Centralen till departementet på Vasagatan. Vi hade pressen i hälarna och Christina tyckte det var jobbigt.

Mötet blev inte vad vi hoppats. Vi fick inte träffa statsrådet, men blev informerade om att regeringen formellt inte kunde ta ställning till våra önskemål. Vi erbjöds att ta tillbaka vårt brev, men valde ändå att få ett skriftligt besked. Regeringsbeslutet kom därför inte som någon överraskning för oss, ”ingen åtgärd”.

Men det dröjde inte många månader innan verkschefen slog till reträtt och kallade oss till förhandlingar. En konsult från Stockholm och vår personalkonsulent skulle svara för verkets förbindelse.

Vi träffades under våren och försommaren 1988. Konsulten bilade till Norrköping sju gånger. Innan förhandlingarna startade, erbjöd han mig faktiskt jobb på firman i Stockholm – som kriskonsult. Jag hade svårt att tro det var ett seriöst förslag.

Varje möte inleddes med att vi summerade vad vi ”upplevt” ha sagt vid det senaste mötet? Under det tjänstefria år med full lön staten ville ge oss, skulle vi tänka över om vi efter sammanlagt

nästan femtio år på verket, ville fortsätta vår anställning eller säga upp oss med en ekonomisk ersättning.

Det var bristen på alternativ som gjorde det ofrånkomligt. Jag hade avslutat en elfte vecka i sträck utan arbetsuppgifter. Den 26 maj bestämde vi oss för att börja tjänstledigheten efter midsommar, men först skulle vi ha en efterlängtd semester – hela familjen. Dagen därpå packade vi vår bryggare med muggar, väggdekorationer och ett par krukväxter i plastkassar och tog bakvägen ut i det okända.
